

NO HI HA NIT TAN LLARGA

Agustín Fernández Paz

I

Quan va sonar el telèfon i vaig llegir a la pantalla el nom de la meua germana, vaig saber que aquella trucada em donaria la notícia que esperava amb temor des de feia dos mesos. Al rellotge de Notre-Dame acabaven de tocar les cinc. Elsa mai no m'hauria cridat a aquella hora si no haguera passat alguna cosa greu; solia telefonar a boqueta nit, quan estava segura que em trobaria a casa, deslliurat de qualsevol compromís. Les nostres converses ja s'havien convertit en un hàbit diari des que la mare havia caigut malalta i l'havien ingressada a l'hospital.

–Hola, Elsa. Què passa?

–Hola, Gabriel –els sospirs i la veu tallada m'avançaren la notícia que em va donar de seguida amb paraules–. La mare acaba de morir. Encara som ací, a l'habitació de l'hospital. Ets la primera persona a qui ho dic.

Em vaig quedar mut uns instants escoltant la respiració agitada de la meua germana. Què es pot dir en un moment així, quan no es troben les paraules que expressen correctament els sentiments?

–Li ha tornat a fallar el cor, poc després del migdia. I ja no ho ha pogut resistir –va continuar entre sospirs–. Ni ha pogut ni ha volgut. Ja feia dies que s'havia declarat vençuda.

–Ha preguntat per mi?

–Sempre ho feia, saps molt bé que no passava un dia sense que ens parlara de tu. Avui mateix de matí, quan ha despertat i ha vist la boira espessa que ens envoltava, ha parlat del fred que devia fer a París. Pareixia que es trobava millor, amb més ànim, però amb el pas de les hores ha anat empitjorant. Després ha perdut el coneixement i ja no s'ha despertat.

–De manera que no ha patit?

–Ja t’ho contaré després, ara t’he de deixar –pel telèfon, m’arribava la remor d’algunes veus desconegudes–. Acaben d’entrar els de la funerària, els deu haver avisat la infermera. He d’arreglar amb ells el trasllat a Monteverde.

Vaig creure que la conversa s’acabaria en aquell punt, però per l’auricular sentia encara la respiració agitada de la meua germana, com si es negara a abandonar aquell fil que ens unia. Després d’una pausa inacabable, va pronunciar per fi les paraules tan temudes:

–Penses venir?

Era el mateix que em preguntava des de feia unes quantes setmanes, des que la malaltia de la mare em va fer prendre consciència que la seua vida no tardaria gens a apagar-se.

–No vull forçar-te, fes allò que vulgues –se’m va avançar Elsa–. Només t’ho pregunte perquè si véns retardarem el dia del soterrament i el farem el 25, perquè tingues temps d’arribar. Si no has de venir, la podem soterrar demà.

Vaig recordar la mort del meu pare, ja tan distant, i els remordiments que m’assaltaven ara i adés per no haver estat present quan va faltar, per no haver tornat a honorar la seua memòria, per deixar soles la mare i Elsa durant aquells dies de dolor. Si ara tampoc no hi acudia, els remordiments se’m menjarien en el futur.

–Hi aniré, sí –vaig respondre per fi–. Prepara-ho tot per al dia 25.

Vaig seure en una de les cadires de la sala, vaig recolzar els braços damunt la taula i vaig amagar el cap entre les mans. Ja estava fet, m’havia atrevit a dir-ho, ara ja no podia tornar arrere. Havia de tornar a Monteverde després de trenta-dos anys d’absència, després de jurar i perjurar que mai no hi tornaria. Com havia d’oblidar la data que en vaig partir, o més ben dit, que en vaig fugir? Era impossible, formava part dels comptats moments essencials que defineixen una vida. Va

ser el 9 d'octubre de 1970, el dia que vaig pujar al tren a la Corunya i vaig emprendre el difícil viatge que acabaria portant-me a París.

Trenta-dos anys ja! A pesar de la distància que m'apartava de la ciutat, en temps i en quilòmetres, no havia deixat mai de tenir Monteverde present al cap. Me'n vaig anar odiant aquella societat hipòcrita i classista, aquella gent servil que s'agenollava submissa davant dels poderosos, i una part d'aquell odi encara bull en la part més fonda del meu ésser. Elsa sempre em diu que les coses han canviat molt, que el poble ja no s'assembla gens al que vaig abandonar. Potser és veritat, potser tinc en la memòria una foto fixa d'aquell temps, una imatge congelada d'un poble que ja no existeix, i en canvi la realitat ha anat transformant-lo amb els anys que han transcorregut.

L'actitud més còmoda seria no tornar-hi. Quedar-me ací, ben lluny, sobretot ara que la mare ha deixat de sofrir per sempre. Però si no hi vaig no em podria tornar a mirar a l'espill. No puc deixar Elsa sola una altra vegada, no puc consentir que la covardia em derrote també en aquesta última cruïlla.

–Què et passa, Gabriel?–Christine acabava d'entrar a la sala sense que jo me n'adonara de la presència. Vaig aixecar el cap i la vaig mirar. Tenia una expressió preocupada i mostrava una certa alarma als ulls.

–Ha mort ma mare –com d'estranyes sonaren aquelles paraules, com si les diguera algú que recitava un guió alié–. I he decidit anar al soterrament, li ho acabe de dir a Elsa.

Christine va callar. Què m'havia de dir, si ja havíem parlat tantes vegades de l'arribada inevitable d'aquest moment, del dia que em veuria obligat a tornar a Monteverde. Se'm va acostar i, recolzada sobre el respatler de la cadira, em va rodejar amb els braços com si em volguera protegir dels meus fantasmes. M'hi vaig deixar acariciar, buscant un consol impossible. Christine, l'amant amiga, la meua còmplice. Em vaig aixecar i vaig buscar el contacte càlid del seu cos. El vaig abraçar amb ànsia, conscient que era la persona central de la meua vida, l'única que havia sabut comprendre els meus odis

i les meues pors. En separar-nos vaig tractar de recuperar el paper d'home decidit:

–Me n'aniré avui, probablement hi ha vols nocturns a Barcelona o a Madrid. Així, demà agafaré un avió que isca aviat cap a Galícia. Per què no m'ho mires en Internet mentre jo prepare l'equipatge?

Vaig pujar al dormitori i vaig posar algunes coses indispensables a la maleta menuda. Total, hi pensava estar el temps imprescindible; fugiria de Monteverde així que fóra possible. Vaig mirar el calendari: el dia del soterrament, el 25, era dijous. Podria tornar diumenge, així arribaria a París a la primeria de la setmana i continuaria dilluns amb la vida de sempre.

Christine va pujar a dir-me que hi havia hagut sort amb els vols. N'hi havia un que eixia a les nou de la nit amb destinació a Barcelona. Podria dormir en algun dels hotels pròxims a l'aeroport i l'endemà agafar l'avió que eixia a les set i mitja amb destinació a Santiago de Compostel·la.

–Així a les nou del matí seràs a Galícia. És la combinació més ràpida que he trobat. –Christine va mirar després la maleta oberta damunt del llit i em va preguntar:– Quina roba t'emportes?

–La imprescindible. Algunes mudes, tres camises i tres pantalons. Les coses de la higiene personal i les medicines. I el llibre que estic llegint, *Tout ce qui meurt*. Calcule que només m'hi estaré tres dies, no en necessite més.

–No te'n pots anar així, Gabriel. Al soterrament de ta mare has de portar una roba més formal, com a ella li hauria agradat veure't –va comentar en un to ferm i decidit–. Deixa-ho, vinga, que ja et busque jo la roba i te la pose dins la maleta.

Christine va triar un tern negre, una camisa blanca i una corbata grisa que era quasi negra. Va buidar la maleta i ho tornà a col·locar tot d'una forma molt més ordenada.

–Digues adéu a les xiquetes de part meua, i explica'ls per què me n'he anat amb tanta pressa –li vaig dir mentre l'abraçava una altra

vegada. Vaig intentar aparentar que es tractava d'un adéu rutinari, però em delatava el tremolor involuntari que em recorria el cos—. Us trucaré en arribar a Barcelona.

Vaig anar amb taxi a l'aeroport Charles de Gaulle. Havia viatjat sovint a Barcelona els últims anys i sabia molt bé quina era la rutina. En aquest cas, l'única novetat era que no calia canviar de moneda; l'euro tenia ja tres mesos de vida i, encara que convivia amb el franc i la pesseta, a Espanya ja circulava amb tanta normalitat com a París.

Durant el vol, incapaç de dormir, vaig fer tot allò possible per mantenir la ment en blanc i no pensar en res. La vida se m'havia accelerat sense que jo ho volguera, i m'esperaven uns dies difícils a Monteverde. No tenia altre remei que enfrontar-me als meus fantasmes quan arribara el moment.

Vaig preferir no baixar a Barcelona i em vaig instal·lar a l'hotel més pròxim a l'aeroport. Em vaig tancar a l'habitació i, després de telefonar a casa, vaig acompanyar al llarg de tres o quatre capítols les peripècies del detectiu Charlie Parker, una ànima turmentada que em tenia fascinat des que el vaig descobrir. Després vaig intentar dormir, però a penes ho vaig aconseguir perquè el cap no parava de girar-me. Però, a pesar de tot, vaig ser capaç de despertar-me a hora i arribar puntual a l'aeroport.

L'avió a Compostel·la anava quasi ple, amb gent que semblava estar molt més desperta que jo. Vaig escoltar algunes converses en gallec i algunes altres en castellà o en català. A pesar que vaig intentar fer una becadeta, el cap no em va donar treva ni un moment. La imatge de la mare, la del pare i sobretot la del poble d'on vaig fugir l'any 1970, es negaven a donar un descans al meu cervell.

En arribar a Lavacolla vaig llogar un Golf de color gris fosc i, després d'haver consultat un mapa actualitzat que em deixaren a l'agència, em vaig preparar per a emprendre el viatge a Monteverde. Abans d'eixir vaig telefonar a la meua germana.

–Bon dia, Elsa. Sóc Gabriel. Acabe d’aterrar a Santiago. He llogat un cotxe i vaig ara mateix cap allà.

–Ja ets a Santiago? Com m’alegre de sentir-te, no t’ho pots imaginar! –la seua veu reflectia un cansament profund; Elsa tampoc no devia haver dormit gaire aquella nit–. Me n’he d’anar de seguida al tanatori. Pots venir-hi directament quan arribes.

El tanatori? Quan vaig abandonar Monteverde els difunts es vetlaven a casa i la vetla durava tota la nit, entre cafés i converses animades a la cuina, almenys per part dels homes, perquè les dones no abandonaven l’habitació on es posava el cadafal i semblaven obligades a mostrar contínuament respecte i dolor pel difunt. De sobte em vaig sentir tan perdut com un naufrag en alta mar. De quin tanatori em parlava Elsa? Com havia d’anar a un lloc que ni tan sols sabia on estava? A més, m’ofegava la idea de caminar sol pels carrers i haver de mirar les cares de les persones amb què em trobaria. Era irracional, sí, però em sentia incapaç de véncer aquell temor.

–Escolta, germana. No em trobe amb forces per a fer això que em demanes, vull que em compregues. No puc arribar al poble i posar-me a preguntar com si fóra un turista. Vull veure’t primer a tu, sola. I després ja podem anar junts al tanatori o allà on tu vulgues. Però no em sent capaç de fer això que em demanes...

Em va semblar que Elsa comprenia molt bé aquella por. Acordàrem que a les onze m’esperaria en un descampat que hi ha després de creuar el pont de Lovelle; a aquella hora no hi hauria ningú. Després d’aquest acord vaig fer el viatge més tranquil, satisfet en comprovar com hi havien millorat les carreteres i que hi havia, fins i tot, alguns trams d’autovia. Era el dia 24 d’abril. Es notava molt l’entrada de la primavera, hi havia una lluminositat especial en l’aire. Les fulles de color verd cobrien els pocs roures que hi vaig poder veure, perquè a una vora i l’altra només es veia una successió contínua d’eucaliptus, un paisatge monòton que va acabar inquietant-me. A pesar de tot, la meua mirada no deixava de ser superficial, perquè concentrava tota

l'atenció en el desassossec que em recorria el cos a mesura que anava acostant-me a Monteverde. El desassossec i els batecs incontrolats del cor, que semblava voler eixir-se-me'n del pit.

Edicions Bromera

II

Abans de travessar el pont, ja vaig veure un cotxe parat en un descampat que hi havia a la dreta. Vaig disminuir la velocitat. Mentre creuava, vaig veure que el riu portava molta aigua i vaig mirar de retull el molí de la Penela, vell i abandonat. Vaig parar el Golf al costat de l'altre vehicle, un Citroën C5 de color roig, i en vaig eixir sense saber gaire bé com havia d'actuar. Ja se m'havien avançat la meua germana i un jove alt amb els cabells curts i unes ulleres amb els vidres rectangulars que s'acostaren a mi així que vaig posar els peus a terra.

Ella anava vestida de negre, com manava la tradició, i tenia els ulls inflats, probablement de plorar o de no haver dormit en tota la nit. Després d'haver-nos unit en una abraçada intensa, em va presentar el xic que l'acompanyava i que resultà ser el meu nebot Xavier. Com era que no l'havia reconegut? L'última vegada que el vaig veure va ser quan viatjaren a París; aleshores encara era un adolescent que acabava d'abandonar la infància, però ara ja s'havia convertit en un home dret i fet.

–Tu vés directament al tanatori, Xavier –li va dir Elsa–. Jo aniré amb l'oncle a casa, perquè puga canviar-se i descansar una miqueta. Després ja anirem a rellevar-te.

El xic va pujar al Citroën i va enfilem la carretera que anava al poble. Elsa va seure al meu costat i, sense deixar de parlar ni un moment, va anar indicant-me per on havia d'anar. Ho vaig trobar tot molt canviat, però encara hi vaig reconèixer algunes coses al cap de tants anys. Experimentava una sensació estranya, com si viatjara pel territori dels somnis, alhora familiar i desconegut. En arribar a un lloc on jo recordava uns grans bedolls que vorejaven la carretera,

substituïts ara per voreres de ciment, em va dir que girara a l'esquerra per enfilar un carrer que abans no hi era. Uns tres-cents metres més endavant estava sa casa.

Jo ja n'havia vist algunes fotos que m'havia enviat, però una cosa són les fotos i una altra la realitat. Es tractava d'un xalet enorme de dues plantes, amb teulades a diferents altures, com en aquelles mansions de luxe que apareixien en les pel·lícules de Hollywood dels anys cinquanta. La casa s'aixecava enmig d'un terreny extens rodejat per una muralla de pedra. Un jardí bastant descurat envoltava l'edifici, llevat de la part de darrere, on només hi havia gespa i diversos arbres fruiters, alguns dels quals estaven en flor.

Ens va obrir la porta una xica que de seguida vaig identificar com la meua neboda Milena. Feia quasi cinc anys que no la veia, quan aleshores només era una xiqueta que es moria de ganes d'anar a Euro Disney i no parava de sorprendre's davant de cada novetat que se li presentava. La jove que tenia ara davant havia experimentat una transformació profunda. No era només que el cos li havia canviat i deixava endevinar la dona que seria; es tractava sobretot de l'expressió de la cara, de la llum dels ulls. Una mirada irònica i tendra alhora, uns ulls que pareixien voler entendre o valorar tot allò que passava al seu voltant.

–Tu ets Milena? Com has crescut! Estàs feta una dona!

–No li digues això –va intervenir la meua germana–. No hi ha res que odie més en el món.

–No li faces cas, oncle Gabriel. M'alegre molt que hages vingut.

S'acostà a mi i em va fer dos besos fugaços. Si ho havia de jutjar per la mirada, era veritat que s'alegrava de veure'm. La meua germana va tallar de seguida la conversa a penes iniciada i em va portar a un dels dormitoris del pis de dalt.

–T'he reservat aquesta habitació. Hi estaràs bé, és la millor de la casa. En altres temps va ser el dormitori meu i de Rosendo, però no he tornat a dormir ací des que ens separàrem.

Elsa va eixir de l'habitació i jo m'hi vaig quedar sol, perdut en aquella estança tan gran com aliena. Ja ho havia fet: respirava l'aire de Monteverde i no tardaria a trepitjar-ne els carrers. Havia arribat l'hora d'afrontar els temors que em provocaven tant de desassossec.

Com sempre, Christine tenia raó. La meua germana va esbossar un somriure d'aprovació quan vaig baixar vestit de dol, amb la camisa blanca i la corbata a joc, disposat a acompanyar-la. Si havia de passar el mal tràngol, seria millor no pensar en res i deixar-me portar com una fulla que arrossega el riu. Totes les coses que passaren després les vaig viure com si assistira a una pel·lícula aliena, com un espectador furtiu que contempla en la pantalla les evolucions d'un personatge del qual no sap res.

En arribar al tanatori, Elsa va demanar que descobriren el taüt perquè jo poguera veure la mare per última vegada. Hauria volgut negar-m'hi. M'estimava més conservar la imatge de quan era jove, o almenys la de l'única volta que va viatjar a París per assistir al meu casament amb Christine. Però les paraules no m'eixiren de la boca. Li vaig besar la cara, i tenia la galta freda com una pedra. Pobra, en quina poqueta cosa s'havia quedat. Com havia sofrit, que injusta que pot ser la vida amb algunes persones! Després em vaig convertir en un ésser passiu que es deixava portar pel guió que un altre havia escrit. Vaig saludar tota la gent que se'm va acostar; vaig estrényer dotzenes de mans; vaig intercanviar besades breus a les galtes; vaig repartir algunes abraçades de compromís; vaig pronunciar paraules desgastades i buides. Jo notava l'expectació que produïa la meua presència, un esdeveniment del qual es parlaria molt. Havia estat absent més de trenta anys, i moltes d'aquelles persones em veien per primera vegada. Era fàcil endevinar les explicacions que circulaven en veu baixa sobre qui era jo, sobre la meua vida a París, i supose que sobre les causes d'una absència tan llarga.

Vaig fer perfectament el meu paper, fins i tot Elsa es va aixecar unes quantes vegades per agrair-m'ho. Si algú volia parlar malament de mi, criticar que no haguera assistit al soterrament de mon pare o la meua mania de no tornar mai a Monteverde, ho hauria de fer d'amagat perquè jo no hi vaig donar cap excusa.

La part més dura va ser la cerimònia religiosa de l'endemà, un ritual que no havia canviat gens després de tants anys. Els llums, els ciris, l'encens, les pregàries buides... Vaig assistir a la missa del funeral, vaig suportar el sermó rutinari del capellà i vaig mantenir la dignitat i el posat adequat al llarg de tota la cerimònia. Era l'últim homenatge a la mare: comportar-me en públic com li hauria agradat.

Després, al cementeri, ja no va caldre que fingira perquè el dolor era sincer i la pena em trencava el cor. Vaig aconseguir abstraure'm del cerimonial extern –els responsos, les flors, les salutacions protocol·làries– i centrar-me en l'únic aspecte que m'importava: la certesa que mai més no tornaria a veure la mare, que en deixàvem el cos en aquell nínxol fred i solitari. Mai més tindria l'oportunitat de dir-li com l'havia recordada i com l'havia estimada, a pesar que només li ho havia demostrat unes quantes vegades. Em vingueren a la memòria els versos del meu amic Valente: *«Cuanto hay de amor en nuestras manos nace / del amor que nos diste»*. Quanta veritat hi havia en aquells versos!

La gent començà a anar-se'n i ens hi quedàrem només els de la família. La meua germana, els meus nebots i alguns parents més llunyans desconeguts per a mi. També ells se'n van anar, i finalment ens hi quedàrem només nosaltres quatre. Una amiga d'Elsa ens esperava fora per portar-nos a casa. Pujàrem al cotxe i férem en silenci el trajecte fins al xalet, cadascú concentrat en els seus pensaments.

Ja a casa, tant Elsa com els meus nebots s'esforçaren a crear un cert clima de família. Comentaven el funeral i el soterrament, qui havia vingut i qui no, la bellesa dels rams i de les corones... Jo estava en silenci, ja hi hauria temps per a parlar els dies següents. Al cap i a la fi

era la primera vegada que visitava la llar de la meua germana, un lloc que no em despertava cap afecte especial. I va ser en algun moment d'aquella vesprada quan vaig sentir la necessitat de visitar la nostra casa, l'espai on havien transcorregut els meus primers divuit anys; la llar on havia viscut la mare fins feia només uns mesos, quan, forçada per la necessitat d'ajuda, es va instal·lar definitivament al xalet d'Elsa.

–Tens les claus de la casa de la mare? M'han entrat ganes de visitar-la. Dec tenir alguna cosa pareguda a un atac de nostàlgia –vaig comentar en un intent de justificar la petició.

–Les tinc dalt, a la meua habitació. Ara te les abaixe, no tarde gens –va respondre Elsa–. Ens acostarem a la casa i així podrem parlar una miqueta.

–Perdona, germana, però m'agradaria anar-hi sol. No t'ho prengues malament, és que ara mateix no tinc gens de ganes de parlar.

A la cara d'Elsa es va dibuixar una expressió de contrarietat, però no hi volgué insistir. De manera que vaig agafar les claus, vaig escoltar les explicacions sobre el camí per on havia d'anar per arribar-hi més de pressa i vaig eixir de la casa.

Vaig tornar quan ja eren més de les nou. Em va obrir la porta Milena, que em va informar que sa mare estava preparant el sopar i que estaven esperant-me. Ben poques ganes en tenia jo, després de l'experiència que acabava de viure. Però, a pesar de tot, vaig seure a taula. Vaig respondre amb vaguetats a les preguntes d'Elsa sobre l'estat de la casa, em vaig esforçar a seguir les converses intrascendents que manteníem, però tenia el cap en un altre lloc. Milena em mirava sovint i amb curiositat, era l'única que semblava adonar-se del meu desassossec i d'aquells silencis llargs.

Què els havia de contar? Que acabava de veure mon pare? Que el seu esperit, o ànima, o fantasma, o allò que fóra, se m'havia aparegut per reprotxar-me l'absència de tants anys? No ho podia

fer, perquè encara creurien que no estava bé del cap. I, per damunt de tot, el pare m'havia parlat a mi, m'havia deixat ben clar que feia molts anys que m'esperava. Allò no li importava a ningú més. Es tractava d'un deute que jo tenia amb ell i que faria tots els possibles per pagar encara que, en aquells moments, només tinguera al cervell fosc i desesperació.